

Pro memoria:

Timoti Krou - odlazak utemeljivača evolucione psihijatrije

Timoti Krou (1938-2024)

Timoti Krou je rođen 1938. u Londonu (Velika Britanija), a preminuo je 10. novembra 2024. u 86. godini. Bio je značajna figura u istraživanju biološke psihijatrije u poslednjih 50 godina i glavni pokretač rekonceptualizacije shizofrenije 1980-ih. U rodnom gradu je završio studije medicine. Doktorirao je na Univerzitetu Aberdin u Škotskoj, a potom je 20 godina vodio

odsek za psihijatriju Centra za klinička istraživanja Nortvik Park bolnice u Engleskoj. Od 1994. bio je jedan od direktora-osnivača Internacionalnog centra za istraživanje Princa od Velsa *SANE* na Univerzitetu Oksford. Objavio je preko 890 radova, od kojih su mnogi značajni po teorijskom izazovu koji su postavili. Obučavao je i uticao na veliki broj akademskih psihijatara. Bio je jedan od retkih naučnika-kliničara koji je imao veliki uticaj na način na koji razmišljamo danas o shizofreniji i njenim korenima. Lično sam taj uticaj osetila kada sam se susrela sa radom profesora Kroua: *Da li je shizofrenija cena koju homo sapiens plaća za razvoj jezika?* Ovo pitanje me je duboko podstaklo da i sama krenem da se, na svoj način, bavim njime.

Krouova naučna karijera bila je posvećena biološkim osnovama psihoza. Zajedno sa Iv Džonston i saradnicima pokazao je da osobe sa shizofrenijom imaju veću zapreminu moždanih komora u odnosu na kontrolne ispitanike. Značaj ovog istraživanja jeste u tome što je potvrdilo da shizofrenija ipak ima organski supstrat. Nadovezujući se na ovu i naknadne studije koje su ispitivale povezanost strukturalnih promena u mozgu sa kliničkim ispoljavanjima u shizofreniji, upravo je Krou bio taj koji predložio je čuveni koncept “dva sindroma.” Prema ovom konceptu, shizofrenija predstavlja dvodimenzionalni poremećaj koji se sastoji od tip I i tipa II. Pozitivan sindrom (tip I) obuhvata halucinacije i sumanute ideje, javlja se u akutnoj fazi, relativno je reverzibilan, dobro reaguje na terapiju i rezultat je dopaminergičke disregulacije. Negativan sindrom (tip II) koji između ostalog obuhvata zaravnjen afekat, alogiju, hipobuliju i kognitivne simptome, progresivan je, slabije reaguje na terapiju i povezan je sa strukturalnim promenama mozga poput smanjena sive mase i povećanja komora. Ovaj koncept, koji je pokrenuo niz novih istraživanja i otkrića, i dalje je aktuelan u savremenom razumevanju shizofrenije.

Navedeno bi samo po sebi bilo dovoljno za zavidan naučni doprinos. Međutim, ono po čemu je Timoti Krou najpoznatiji, su njegove teorije o evolucionom poreklu shizofrenije. Krouva razmišljanja se nadovezuju na već postojeća razmatranja da shizofrenija predstavlja

evolucionni paradoks – narušava sposobnost produžetka vrste i nasledna je ali je uprkos tome relativno česta u opštoj populaciji (u odnosu na druge bolesti koje podjednako onemogućavaju ostvarivanje potomstva). Šta je to što održava stabilnu prevalenciju shizofrenje u praktično svim populacijama sveta? Intuitivno, ali činjenicama daleko slabije potkrepljeno rešenje je da shizofrenija tj. njena genetska podloga nudi neku prednost obolelima ili njihovim srodnicima. Ovde spadaju hipoteze da su neke shizotipalne osobine bile korisne u istorijskom kontekstu (npr. šamanizam), pa su se genske varijante za njih održale u populaciji. Krou je – oslanjajući se na antropološke, arheološke i kliničke nalaze – ponudio originalniju i verovatniju teoriju. Krou polazi od nasleđa Pola Broke, koji je otkrio da se centar za govor nalazi u levoj hemisferi te je zaključio da je uslov za razvoj jezika bio da taj deo mozga postane lateralizovan. Drugim rečima, funkcionalne i strukturalne promene koje je donela lateralizacija mozga omogućile su pojavu sposobnosti jezika. Imajući u vidu da osobe sa shizofrenijom pokazuju poremećaj lateralizacije i jezičke funkcije, Krou sugerise da je shizofrenija nastala upravo u ovoj tački evolucije čoveka. Drugim rečima paralelno sa sticanjem funkcija lateralizacije i jezika, javlja se i potencijal za njihovo oštećenje. Kod pojedinaca kod kojih se ovaj potencijal za “oštećenje” realizuje – razvija se shizofrenija. Prema tome, Krou predlaže da je shizofrenija cena koju naša vrsta plaća za razvoj jezika. U tom smislu Krou ne razmatra da li shizofrenija ima neku korist za pojedince u aktuelnom ili istorijskom kontekstu, već je smatra “naličjem” postajanja čovekom – ona nema adaptivnu vrednost već je nus-proizvod naše evolucije. Ovo je glavna nit Krouove teorije, koju je on u daljem toku upotpunjavao, razrađivao i dodavao nove detalje. A kako to neretko biva, time je nije načinio uverljivijom. Recimo, predlagao je da varijante određenih gena na X hromozomu, sa svojim homologima na Y hromozomu povećaju rizik za nastanak shizofrenije tako što utiču na poremećaj moždane lateralizacije. Konkretno, fokusirao se na gen protokadherinXY, koji je kod čoveka doživeo značajne promene u odnosu na šimpanze i time se stvorio potencijal za poremećaj ekspresije gena i razvoj disfunkcionalnog

fenotipa. Poremećaj ekspresije ovog gena, koji ima ulogu u razvoju aksona, takođe bi objasnio i polne razlike u ispoljavanju simptoma shizofrenije. Iako svi detalji Krouove teorije nisu još uvek prihvaćeni, njena suština – da je shizofrenija cena evolucije homo sapiensa – do sada je mnogo puta potvrđena u istraživanjima sa rigoroznom metodologijom. Zapravo, mnoga novija istraživanja strukture i funkcije mozga čoveka i drugih vrsta potvrđuju da je u procesu evolucije paralelno sa sticanjem superiornijih kognitivnih sposobnosti, ljudski mozak postao vulnerabilniji na neurorazvojna oštećenja.

Na kraju, vratiću se na početak. Još jedan razlog zbog je Krouova teorija toliko uticala na mene je zbog toga što je u svojoj suštini humana. Naime, osobe shizofrenijom su kroz istoriju stigmatizovane, izolovane, obeležene kao predstavnici “ludila”, “izopštenosti” i “drugosti”. Samim tim, ideja da je shizofrenija isključivo ljudsko stanje, tesno isprepletano sa samim nastankom naše vrste, jeste revolucionarna. Kao jedan od retkih neuronaučnika sa novim i maštovitim idejama o danas zanemarenom nastanku psihotične bolesti, on će ostati važna figura u istoriji psihijatrije.

Milica Nešić

DOI: 10.5937/engrami47-57414